

K.O. Ədilzadə

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Kemaleoktayqizi1994@gmail.com

TƏHSİLİN İDARƏ OLUNMASI VƏ ONUN PRİNSİPLƏRİ

Açar sözlər: təhsil, idarəetmə, prinsip.

Key words: education, management, principle

Ключевые слова: образование, управление, принцип

Təhsil biz insanlara obyektiv gerçəkliyin səbəbini öyrənmək, inkişaf etmək, bilik və bacarıqlar əldə etmək ümumilikdə düzgün seçimlər etmək üçün çox əhəmiyyətlidir. Müasir təhsil sosial praktikanın mürəkkəb bir forması olub indiki tarixi mərhələdə cəmiyyətin yeniləşdirilməsində və inkişafında qabaqcıl yer tutur. Təhsil bütöv bir sistemdir. Müasir təhsil sistemində təhsilin aşağıdakı rolunu və onun həlledici mahiyyətini əsas götürürlər.

-Təhsil ictimai praktikanın müstəqil forması, idarəetmə mexanizmi, təşkilati struktur və fəaliyyət sistemidir. Başqa sözlə, təhsil bütün sosial sferalarla əlaqəsi olan elə bir infrastrukturudur ki, o, bir tərəfdən ictimai mühitin bütövlüyünü saxlayır, digər tərəfdən onun inkişafını təmin edir.

-Təhsil cəmiyyətin bütövlükdə, bəşəriyyətin tarixi-mədəni dəyərlərini formalaşdırma və inkişafetdirmə vasitəsidir.

-Təhsil tarixi-mədəni təcrübəni, insanların həyat tərzini və yaşam qaydalarını, onların ümumi həyatının norma və dəyərlərini zaman-zaman qoruyub saxlayır.

-Təhsil zaman və məkan daxilində insan şəxsiyyətinin və mədəniyyətinin formalaşmasında, onun tərbiyəsində, qabiliyyətinin dərinləşməsində həlledici rol oynamış və oynamaqdadır. Hər bir cəmiyyət özünə, öz tələblərinə müvafiq təhsil sistemi qurur. Deməli demokratik, müstəqil Azərbaycanda da cəmiyyətin əsas prinsiplərinə uyğun yeni, müasir tələblərə cavab verən təhsil sistemi qurulmalıdır. Keyfiyyətli təhsil sistemi yaratmaq üçün təhsilin idarə olunması elmi əsaslarla həyata keçirilməlidir. Bu isə təbii ki, həmin sahəni mükəmməl bilən kadrların hazırlanmasını vacib tələb kimi irəli sürür. Azərbaycanda təhsilin idarə olunması üzrə az da olsa kadrlar vardır. Azərbaycan təhsilinin idarə olunmasında onlar fəal şəkildə çalışırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, dövlət proqramı üzrə xaricə təhsil almağa göndərilən gənclər arasında bu sahəyə marağın artması gələcək təhsilimizin inkişafı üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Hazırda idarəetmə sahəsində ali təhsilli kadrların çatışmazlığı problemi vardır. Universitetlərdə məktəb direktorlarının təkmilləşdirilməsi üzrə aparılan işlər faydalı olsa da, problemi hələ də tam həll edə bilməmişdir. Problemi həll etmək üçün aşağıdakı qeyd etdiyimiz məsələləri diqqətdə saxlamaq lazımdır.

a) Ali təhsilli pedaqoji kadrların hazırlanması prosesində həm də təhsilin idarə olunması üzrə məsələlərin tələblərə öyrədilməsi zəruridir.

b) Müəllim hazırlığında idarəetmə məsələlərinin öyrədilməsi diqqət mərkəzində olmalıdır.

c) İdarəetməni ancaq ümumtəhsil məktəbləri ilə məhdudlaşdırmaq olmaz. Bu problemi bütövlükdə təhsilin idarə olunmasının gələcək müəllimlərə öyrədilməsi istiqamətində aparmaqla aradan qaldırmaq mümkündür. İdarəetmə bacarıqları ilə fərqlənən menecment təkcə ölkə daxilində keçirilən layihələrdə deyil, dünyanın müxtəlif ölkələrində reallaşan belə tədbirlərin iştirakçısına, hətta təşkilatçısına çevrilə bilər. Bu isə şəxsi uğurdan başqa Azərbaycanın dünyada tanınması, artmaqda olan nüfuzunun daha da möhkəmləndirilməsində böyük rol oynayır. Bunun üçündə hər bir şəxs məşğul olduğu sahəni dərinlən bilməlidir. Təhsil birbaşa gələcəyə hesablandığından buraxılan səhvlərin təsiri uzun müddət özünü göstərir. İnkişaf edən dünyada bu təsirlər ciddi şəkildə nəzərə alınmalıdır. İdarəetmə məsələləri üzrə tanınmış tədqiqatçı İ. Qafarovun fikirləri bu baxımdan diqqəti daha çox cəlb edir. O yazır: "Qloballaşma istər-istəməz milli dəyərlərlə, mentalitetlə, dinlə bağlı olan məsələlərə mənfi təsir göstərir. Kənardan gələn təsirlər missioner təsiri də ola bilər. Din və dövlət, mədəniyyət sahəsində duyulacaq bu missioner təsirlərdən xalqımızı qorumağıq. Qloballaşmanın dərəcəsi asılı olmayaraq, biz öz kökümüza bağlılığımızı itirməməliyik. Əks halda, qloballaşmanın gətirdiyi neqativ təsirlərin daha böyük fəsadları olacaqdır". Bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, idarəetmə dövlət əhəmiyyətli ciddi önəmə malik bir sahədir və sabahın müəllimlərinin bu sahədən xəbərdar olmaları vacibdir. Qeyd etməliyik ki, təhsil sisteminin idarə olunmasında inzibati-amirlik prinsipi üstünlük təşkil edir. Təhsilin idarə olunmasında təhsil menecmentinin rolu böyükdür. Ümumilikdə menecment-təşkilatın sosial idarə olunmasıdır. Bir çox kontekstlərdə "sosial idarə olunma" və "menecment" anlayışları praktik olaraq uyğun gəlir. Menecment – birbaşa şəkildə təsir göstərməni nəzərdə tutan fərdi yanaşma əsasında deyil, rəhbər və təbəçilikdəkilərin birgə fəaliyyətdə hədəflərə effektiv şəkildə çatmaq üçün komfortlu əməkdaşlıq şəraitinin yaradılması əsasında olan idarədir. İdarəçi – menecer öz fəaliyyətində insanlarla özü arasında qarşılıqlı hörmətə əsaslanır, əmək fəaliyyətində insanlarla münasibəti inam və etibarlılıq əsasında qurur, özünü müvəffəqiyyətə yönəldirərək, digərlərinin də buna müvafiq olması üçün şərait yaradır. Menecer idarəetmədə elmə əsaslandırılmış prinsiplərə istinad etməlidir. Prinsip-fəaliyyətdə rəhbər tutulan başlıca ideyalardır. Qeyd etmək lazımdır ki, prinsiplərin gözlənilməsi qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmağı sürətləndirir. Hec bir elmi prinsipə istinad olunmadan həyata keçirilən rəhbərlik gec-tez öz acı nəticəsini verəcək. Təhsilin idarə olunması prinsiplərini, təhsil sistemində rəhbər vəzifədə çalışan işçilərin bilməsi kifayət deyildir. Ali pedaqoji təhsil alan hər bir şəxs bu həqiqəti dərinliyi ilə başa düşməli və həmin prinsipləri öyrənməlidir. Təhsilin idarə olunması prinsipləri, bir qayda olaraq, bütövlükdə məktəbin idarə olunması kontekstində nəzərdən keçirilmiş, bu barədə kitablar məqalələr çap olunmuşdur. M. Mehdişadının, M. Quliyevin, V. Strezikozinin, R. Cabbarovun və başqalarının

kitablarını,məqalələrini misal göstərmək olar.Təhsil sisteminin idarə olunması təcrübəsini və nəzərdən keçirdiyimiz ədəbiyyatlara istinad edərək təhsilin idarə olunması ilə bağlı aşağıdakı prinsipləri göstəririk:

Kollegiallıqla vahid rəhbərliyin əlaqələndirilməsi.

İdarəetmədə dövlət və ictimai əsasların əlaqələndirilməsi.

İdarəetmədə elmilik ,nəzəriyyə ilə praktikanın qırılmaz qarşılıqlı əlaqəsi.

İdarəetmədə planlılıq.

İdarəetmədə sistemlilik və komplekslik.

İdarəetmədə səmərəliliyə,yekun nəticələrə nail olmaq meyl.

İdarəetmədə mərkəzləşdirmənin və desentralizasiyanın rəşional əlaqələndirilməsi.

İdarəetmədə demokratikləşdirmə və humanistləşdirmə.

İdarəetmədə dövlətin təməl prinsiplərinin gözlənilməsi.

Təhsilin idarə olunmasında dövlətçilik maraqlarının və milli dəyərlərin nəzərə alınması.

Dünyda gedən qloballaşmanın və bəşəri dəyərlərin nəzərə alınması.

İdarəetmədə elmilik.

İdarəetmədə aşkarlıq.

Dövlət idarəçiliyinin ictimai idarəçiliklə vəhdəti.

Bu prinsiplər tam dəqiqliklə öyrənilməli və praktikada tətbiq olunmalıdır o zaman təhsil sahəsində istənilən uğura nail olmaq mümkündür.Təhsil sahəsində uğur dövlətimizin gələcək inkişafı və çiçəklənməsi deməkdir.Azərbaycanın müstəqil bir dövlət kimi nüfuzunun günü-gündən möhkəmlənməsi onun hər bir vətəndaşı,o cümlədən ,gənc mütəxəssisləri üçün yeni-yeni imkanlar açır.Ancaq bu imkanlardan səmərəli istifadə etmək məhz mütəxəssisin özündən,təhsil illərində öyrənməyə necə münasibət bəsləməsindən ,peşəsinin əsl ustası olub-olmamasından ,başlıcası isə fəaliyyət göstərəcəyi sahənin idarə edilməsi məsələləri ilə bağlı bilik və bacarıqlarından asılıdır.Ona görə də hesab edirik ki,idarə etmə məsələləri konkret bir müəssisəyə deyil,həyatın bütün sahələrinə aiddir və bunu öyrənmək vacibdir.

Ədəbiyyat:

1. Oqtay Abbasov."Təhsilin idarə olunması".Bakı 2016
2. Rüşət Hüseynzadə."Pedoqogika" Bakı 2009.
3. F.Məmmədov."İdarəetmə mədəniyyəti" Bakı2013.
- 4.Tofiq Quliyev "Menecmentin (idarəetmənin) əsasları".Bakı 2006

Education management and its principles

Summary

Success in education is the future development and prosperity of our state. Strengthening of its reputation as an independent state from day to day opens new opportunities for every citizen, including young specialists. However, the effective use of these opportunities is based on the knowledge and skills of the specialist, how he attaches himself to studying, how he / she is a master of his / her profession, and the field where he / she operates. Therefore, we believe that managing issues relate not to a particular enterprise, but to all aspects of life, and it is important to learn.

Управление образованием и его принципы

Резюме

Успех в образовании - это будущее развитие и процветание нашего государства. Укрепление своей репутации как независимого государства изо дня в день открывает новые возможности для каждого гражданина, в том числе молодых специалистов. Тем не менее, эффективное использование этих возможностей основано на знаниях и навыках специалиста, как он приучает себя к изучению, как он / она является хозяином своей профессии и той области, где он работает. Поэтому мы считаем, что управление проблемами относится не к конкретному предприятию, а ко всем аспектам жизни, и важно учиться.